

ELIF BATUMAN • **Budala**

ELİF BATUMAN 7 Haziran 1977'de New York'ta doğdu. Çocukluğu New Jersey'de geçti. Harvard College'da okudu ve Stanford Üniversitesi'nde karşılaştırmalı edebiyat alanında doktora yaptı. *The New Yorker* ve *Harper's Magazine* gibi dergilerde yayımlanan yazılarını *Ecinniler: Rusça Kitaplar ve Onları Okuyanlarla Maceralar* (2011, Doğan Kitap) adıyla kitaplaştırdı. *Budala*, yazarın ilk romanıdır.

The Idiot

© 2017 Elif Batuman

Bu kitabın yayın hakları The Wylie Agency'den alınmıştır.

İletişim Yayınları 2819 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 489

ISBN-13: 978-975-05-2738-3

© 2019 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2019, İstanbul

EDITÖR Necdet Dümelli

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Aybars Yamık

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

ELİF BATUMAN

Budala

The Idiot

ÇEVİREN *Hande Dönmez*

Kitaptaki bütün dipnotlar çevirmene aittir.

Ama içinde bulunduğum gülünç –katiyen nankör olmayan, gayet verimli– yaş döneminin özelliği, o yaşta zekâya danışılmaması ve insanların en küçük özelliklerinin, kişiliklerinin ayrılmaz birer parçası gibi görünmesidir. Her yanımız canavarlar ve tanrılarla çevrilidir; huzur nedir bilmeyiz. O zaman yaptığımız neredeyse tek bir hareket yoktur ki, daha sonra pişman olmayalım. Ama aslında üzülmemiz gereken şey, aksine, bize o hareketleri yaptıran doğallığa artık sahip olmayışımızdır. Daha sonraki yaşlarda her şeyi daha pratik açıdan, toplumun geri kalanıyla tam bir uyum içinde görürüz, ama bir şeyler öğrendiğimiz tek yaş, ilkgençliktir.

– MARCEL PROUST, *Kayıp Zamanın İzinde: Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde*¹

1 Marcel Proust, *Kayıp Zamanın İzinde: Çiçek Açmış Genç Kızların Gölgesinde*, YKY, İstanbul, 1996 (Çev. Roza Hakmen).

Birinci Bölüm

Güz

E-postanın ne olduğunu üniversiteye gelene kadar bilmiyordum. Duymuştum duymasına ve ona bir nevi “sahip olacağımı” biliyordum. Bir bilgisayar uzmanıyla evli olan teyzem “E, posta gönderince çok havalı olacaksın,” demişti. “E”ye vurgu yapıp “posta”dan önce duraklamıştı.

O yaz, e-postadan giderek daha fazla bahsedildiğini duydum. Babam “Bir şeyler nasıl da hızlı değişiyor,” dedi. “Bugün, iş yerinde World Wide Web’de sörf yaptım. Bir an Metropolitan Müzesi’ndeydim; sonraki an Anıtkabir’de.” Anıtkabir, Atatürk’ün mozolesi, Ankara’daydı. Babamın bahsettiği şey hakkında hiçbir fikrim yoktu ama o gün “Ankara’da” olabilmemesinin iler tutar yanı yoktu; bu yüzden çok da aldırmadım.

Üniversitenin ilk gününde, portatif bir masanın ardında sırada bekledim ve sonunda bir e-posta adresi ile geçici şifre aldım. “Adres”te soyadım vardı: Karadağ, hepsi küçük harflerden oluşuyor ve “yumuşak g” kullanılmıyordu. Küçük yaştan itibaren “yumuşak g”nin gülünç olduğunu anlamıştım. Bitkin bir ses tonuyla “Bu ‘yumuşak g’ sessiz bir harftir,” derdim ve gülünç bir şeydi bu. E-posta adresinin nasıl bir adres olduğunu ya da neyin kısaltılmışı olduğunu anlamamıştım. Elimde Ethernet kabloyla “Bununla ne yapacağız, kendimizi mi asacağız?” diye sordum.

Masanın arkasındaki kız “Duvardaki sokete takman lazım,” dedi.

E-posta nedir bilmediğimden, faksa benzeyen ve içerisinde yazıcı olan bir şey hayal etmişim. Ama yazıcı filan yoktu. Başka bir dünya vardı. Bu dünyaya, o bilindik manzarayla açılan ve normal bilgisayarlardan görünürde bir farkı olmayan belirli bilgisayarlardan erişebiliyordunuz. Hepsi sanki dünyanın ya da düşüncenin evrensel el yazısıymış gibi aynı harflerle yazılmış, tanıdığımız tüm insanlardan ve tanımadığınız kimilerinden gelen mesajların ışıltılı listesi; değişmeden, başka kimsenin anlayamayacağı bir yapıda hep oradaydı. Kimi mesajlar “Sayın” ve “Saygılarımla”lar içeren resmî yazışmalardı; diğerleri ise insanların beyinlerinden doğrudan yayımlanmış gibi, hepsi küçük harflerle ve imla hatalarıyla dolu biçimde yazılmış kısa mesajlardı. Her mesaj kendisinden önce geleni de içeriyordu; yani kendi kelimeleriniz size geri dönüyordu, fırlatıp attığınız tüm kelimeler. Bu, başkalarıyla olan ilişkinizin hikâyesi gibiydi, sanki diğer hayatlarla sizin hayatınızın kesişme hikâyesiydi; devamlı kaydedilip güncelleniyordu ve bunları istediğiniz zaman inceleyebiliyordunuz.

Sürekli sırada beklemeniz ve bir sürü yazılı materyal toplamanız gerekiyordu. Bunların çoğu yönergelerdi: cinsel tacize nasıl karşılık verilir, yeme bozukluğu nasıl bildirilir, öğrenci kredilerine nasıl başvurulur. Size bacağı kırıp öğrenci kredi borcunu ödeyemeyen bir yeni mezunun hazırladığı bütçenin iyi olmadığını ispatlayan bir video izletiyorlardı: İyi bir bütçe insanı mahvedecek kazaları bile öngörürdü. Yazılı materyaller ve bekleme sıralarını hesaba katarsak, kayıt bankosu gerçek bir nimetti. Bedava sözlük veriyorlardı. Sözlükte “*ratatoille*” ve “Tazmanya canavarı” yoktu.

Merdivenden odama çıkarken, detone söylenen şarkıları ve plastik terlik seslerini duyabiliyordum. Yeni oda arkadaşım Hannah, sandalyeye çıkmış, Discman’inde çalan “Blues Traveler”ı tekdüze mırıldanarak, üzerinde HANNAH PARK’IN

MASASI yazan bir levhayı masasının üzerine asıyordu. İçeri girdiğimde, şaşırma pandomimi yaparak döndü, ileri geri sallandıktan sonra oldukça gürültülü bir şekilde yere atladı ve kulaklıklarını çıkardı.

“Pandomim kariyeri yapmayı düşünüyor musun?” diye sordum.

“*Pandomim mi?* Hayır, canım, ailem beni Harvard’a bir cerrah olayım diye gönderdi maalesef, pandomimci olayım diye değil.” Burnunu ses çıkararak sildi. “A – benim kayıt bankom sözlük vermedi!”

“Tazmanya canavarı’ yok içinde,” diye karşılık verdim.

Sözlüğü elimden alıp sayfalarını karıştırdı. “Bayağı bir sözcük var içinde.”

Sözlüğü alabileceğini söyledim. Bölüm birincisi olduğu için lisede kendisine hediye edilen sözlüğün yanına rafa yerleştirdi onu. “Yan yana güzel durdular,” dedi. Diğer sözlüğünde “Tazmanya canavarı” olup olmadığını sordum. Yokmuş. “Tazmanya canavarı bir çizgi film karakteri değil mi?” diye şüphelen sordu. Öbür sözlüğümdeki sadece “Tazmanya canavarı”nın değil, “Tazmanya kurdu”nun da sağ omzunun üzerinden hüznünlü bir bakış attığı bir resmiyle birlikte yer aldığı sayfayı gösterdim.

Hannah, çok yakınımnda duruyor ve sayfaya bakıyordu. Sonra, sağına soluna bakıp kulağıma fısıldadı: “Şu müzik gün boyunca çaldı.”

“Hangi müzik?”

“Ştt – hiç kıpırdamadan dur.”

Hiç kıpırdamadan durduk. Diğer oda arkadaşımız Angela’nın, kapısının altından baygın, romantik yaylı sesleri süzülüyordu.

“*İhtiras Rüzgârları*’nın müziği,” diye fısıldadı Hannah. “Uyanduğımdan beri, tüm sabah bunu dinledi. Orada öylece, kapısı kapalı oturuyor ve şarkıyı üst üste dinliyor. Kapısını çaldım ve sesini kısmasını istedim, ama hâlâ duyuluyor. Onu bastırmak için Discman’imi dinlemek zorunda kaldım.”

“Çok da yüksek sesli değil,” dedim.

“Ama orada öyle oturması çok tuhaf.”

Angela; üç kişilik, iki odalı dairemize önceki sabah gelmiş ve tek kişilik odayı almış, Hannah ile bana ranzalı odayı bırakmıştı. Akşam geldiğimde, Hannah'ı öfke içinde esip gürlerken, eşyaların yerini değiştirip hapsirirken ve Angela hakkında söylenirken buldum. Hannah “Onu görmedim bile!” diye seslendi masasının altından. Çekiştirmekte olduğu şeyleri aniden ikiye ayırmayı başardı ve başını küt diye çarptı. “AHHH!” diye bağırdı. Sürünerek çıktı ve kızgın bir şekilde Angela'nın masasını işaret etti “Bu kitaplar mı? Bunlar sahte!” Dört deri ciltli kitaptan oluşan –birinin sırtında *İNCİL* yazıyordu– bir yığını kaptı, burnumun dibinde salladı ve hızla yere çarptı. Tahta bir kutuydu. İncil'e vurarak “Bunun içinde ne var ki?” dedi, “Kendi son ahiti mi?”

Yumuşak bir ses tonuyla “Hannah, lütfen başkalarının eşyalarına böyle şeyler yapma,” dedim ve belli ki Hannah'nın ailesi olan iki ufak tefek Korelinin pencerenin önünde oturduğunu fark ettim.

Angela içeri girdi. Tatlı bir ifadesi vardı, siyahtı, Harvard rüzgârlığı giymiş ve Harvard sırt çantası takmıştı. Hannah hemen tek kişilik oda meselesini açtı.

“Hmm, evet,” dedi Angela. “Sabah çok erken gelmiştim ve çok fazla bavulum vardı.”

Hannah, “Bavulları fark ettim,” dedi ve Angela'nın odasının kapısını pat diye açtı. Sararmış bir örtü ve yapay güllerden bir çelenk küçücük pencerenin çevresini sarıyor, devasa dört-beş bavul kasvet içerisinde duruyordu.

İlk önce Angela olmak üzere, hepimizin tek kişilik odayı yılın üçte birinde, sırayla alabileceğimizi söyledim. Angela'nın annesi bir bavulu daha sürükleyerek içeri girdi. Eşikte durdu. “İşte oldu,” dedi.

Hannah'nın babası ayağa kalktı ve bir fotoğraf makinesi çıkardı. “Üniversitedeki ilk oda arkadaşları! İşte bu önemli bir bağ!” dedi. Hannah ve benim birkaç fotoğrafımızı çekti, ancak Angela'nın fotoğrafını hiç çekmedi.

* * *

Hannah ortak alan için bir buzdolabı satın aldı. Eğer oda için ben de bir şey satın alırsam, mesela bir poster getirirsem, buzdolabını kullanabileceğimi söyledi. Aklında nasıl bir poster olduğunu sordum.

“Psikedelik,” dedi.

Psikedelik posterin nasıl bir şey olduğunu bilmiyordum, o da bana psikedelik defterini gösterdi. Floresan renklerle, düğümlü boyama yöntemiyle boyanmış bir spiral üzerinde yürüyen mor kertenkeleler vardı ve merkeze geldiklerinde kayboluyorlardı.

“Ya ellerinde bundan yoksa?” diye sordum.

Diğer seçenek gayet açıkmiş ve sormam gereksizmiş gibi, “O zaman Albert Einstein’ın bir fotoğrafı,” dedi.

“Albert Einstein mı?”

“Evet, siyah-beyaz olanlardan. Einstein işte.”

Kampüs kitapçısının devasa bir Albert Einstein posterini koleksiyonu varmış meğer: Einstein karatahta önünde, Einstein arabada, Einstein dilini çıkarırken, Einstein pipo içerken. Neden Einstein’ın bir fotoğrafının duvarımızda olması gerektiğini tam olarak anlamamıştım. Ama bu kendi buzdolabımı satın almaktan daha iyiydi.

Görebildiğim kadarıyla, satın aldığım poster diğer Einstein posterlerinden daha iyi ya da kötü değildi; ama Hannah onu beğenmemiş gibiydi. “Hmm,” dedi, “bence şurada güzel durur.” Kitaplığımın üstündeki boş yeri işaret etti.

“Ama o zaman *sen* göremezsin.”

“Sorun değil. En çok oraya yakışır.”

O günden itibaren, odamıza kim uğradıysa –bir şeyler ödünç almak isteyen komşular, bilgisayar personeli, öğrenci konseyi adayları, benim çok az ilgi duyduğum ya da hiç duymadığım her çeşit insan– beni Albert Einstein’a olan büyük hayranlığımdan vazgeçirmek için kendine özgü bir yöntem kullandı. Einstein atom bombasını icat etmiş, köpekleri suiistimal etmiş, çocuklarını ihmal etmişti. Dostoyevski’nin *Ötekî’sini* almak için uğrayan Bulgar birinci sınıf öğrencisi “Einstein’dan çok daha büyük dâhiler var,” demişti. “Alfred Nobel matematikten nef-

ret ederdi ve hiçbir matematikçiye Nobel ödülü vermedi. Daha çok hak eden bir sürü kişi vardı.”

“Yaa,” diyerek kitabı uzattım. “Peki, sonra görüşürüz.”

Postere dik dik bakarak “Teşekkürler,” dedi. “Bu adam karısını döven, kendi matematik problemlerini zorla ona çözdüren, kirliliğini ona yaptıran ve ona hakkını vermeyen biri. Sen de fotoğrafını duvarına asıyorsun.”

“Bak, beni buna bulaştırma,” dedim. “Bu aslında benim posterim bile değil. Karışık mesele.”

Dinlemiyordu. “Daha büyük pek çok dâhi ünlü bile değilken, bu ülkede Einstein ismi dâhi ile eşanlamlı. Neden böyle? Soruyorum sana.”

İç çektim. “Belki de gerçekten en iyisi olduğu içindir, öyle ki ona çamur atan kıskançlar bile onun parlak kabiliyetinin üstünü örtemiyordur,” dedim. “Nietzsche, bu kadar büyük bir dâhinin karısını dövmeye *yetkisi* olduğunu söylerdi.”

Bu söz onu susturdu. O gittikten sonra, posteri indirmeyi düşündüm. Cesur biri olmak istiyordum, başkalarının aptal düşünceleri tarafından sindirilmeyen biri. Ama aptalca olan hangi düşünceydi: Einstein’ın en büyük olduğunu düşünmek mi, yoksa en kötü olduğunu düşünmek mi? Sonunda, postere dokunmadım.

Hannah horlardı. Odadaki, sağlam bir tahtadan yapılmamış her şey –pencere camları, yatak direkleri, şilte yayları, benim göğüs kafesim– ahenk içerisinde titrerdi. Onu uyandırmak ya da yana çevirmek hiçbir işe yaramıyordu. Bir dakika sonra tekrar başlıyordu. O uyurken doğal olarak ben uyanıktım; yahut tam tersi oluyordu.

Hannah’yı, beyin hücrelerini oksijenden mahrum bırakan ve en iyi on tıp okulundan birine girme şansını riske atan bir obstrüktif uyku apnesi olduğuna ikna ettim. Kampüsteki sağlık merkezine gitti ve buruna yapıştırılınca horlamayı önlemesi gereken bir kutu yapışkan bantla geri döndü. Kutunun üstündeki fotoğrafta, burunlarına birbirinin aynısı plastik bantları takmış,

uzaklara bakan bir adam ve kadın vardı, hafif bir rüzgâr kadının saçlarını uçuşturuyordu.

Hannah, burnunu yandan çekti, ben de bandı başparmaklarımınla düzleştirerek yapıştırdım. Yüzü öyle küçük ve bebeksiydi ki ona karşı bir sevecenlik hissettim. Ardından bir şeylerle ilgili bağırmaya başladı ve o his geçti. Burun bantları işe yaramıştı aslında, ama Hannah sinüzit ağrılarına sebep oldukları için onları kullanmayı bıraktı.

Kendinden daha da uzun gecelere uzanan uzun günlerde, yerleştirme sınavları için bir sınıftan diğerine sürüklendim. Zemin katta oturup Rönesans insanı olmak mı daha iyi, yoksa bir uzman olmak mı konulu denemeler yazmak zorundaydınız. Melankolik kelime problemlerinden oluşan nicel mantık testleri vardı –“Bu grafik, 80 haftaya kadar büyümüş olan piliçlerin varsayımsal kütlesini gram bazında modellemektedir”– ve her akşam, yerde oturup kocaman bir denizdeki küçük bir balık olduğunuzu anladığımız kalabalık toplantılar olurdu, bu durumun endişe kaynağı olmaktan ziyade canlandırıcı bir sorgulama olarak görülmesi gerektiği ileri sürülürdü. Balıkla ilgili şeyi düşünmeye ağırlık vermemeye çalıştım, ancak bir süre sonra beni aşağı çekmeye başladı. Birileri size devamlı büyük denizdeki küçük balık olduğunuzu söylerken neşeli hissetmek zor oluyordu.

Danışmanım Carol’ın Britanyalı aksamı vardı ve Bilgi Teknolojileri Dairesi’nde çalışıyordu. Yirmi yıl önce, 1970’lerde, Harvard’dan Eski Norveç Dili alanında yüksek lisans derecesini almıştı. Bilgi Teknolojileri Dairesi’nin, her ay telefon faturanızı postaladığımız yer olduğunu biliyordum. Bunun dışındaki faaliyet alanı muammaydı. Eski Norveç Dili’yle ne ilgisi vardı? Carol, kendi çalışma konusuyla ilgili sadece “Çok fazla şapka takıyorum,” dedi.

Hannah ile beraber berbat bir soğuk algınlığına yakalandık.